

## Текст-типологічні особливості соціально-політичного есе в американській лінгвокультурній традиції: хронотопний контекст

У статті розглянуто хронотопний контекст текстового рівня СПЕ американської лінгвокультурної традиції початку ХХІ ст. Проаналізовано інваріантні та варіативні текст-типологічні ознаки хронотопного контексту СПЕ в різних позиціях тексту. У межах хронотопного контексту дослідженню підлягає текстова категорія об'єктивної модальності. Ономастичні одиниці (антропоніми, топоніми) і реалії розглядаємо як безпосередні експлікатори категорії часу та простору.

**Ключові слова:** об'єктивна модальність, хронотопні маркери, інваріантні / варіативні текст-типологічні ознаки.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Побудова розгорнутої типології текстів та визначення їхніх диференційних ознак перебуває у фокусі уваги сучасної лінгвістики. Незважаючи на зростаючу кількість праць, присвячених вивченню цієї проблеми (М. О. Діденко, О. В. Голованова, Л. Я. Жук, О. В. Ткаченко, В. Є. Чернявська, Г. М. Яворська), сучасні розвідки характеризуються відсутністю ґрунтовних досліджень, присвячених комплексному аналізу соціально-політичного есе (далі – СПЕ) як типу тексту. На основі таких досліджень можна створити загальну концепцію соціально-політичного есе і встановити його специфічні лінгвостилістичні та прагматичні особливості. Вважаємо за необхідне дослідити тексти СПЕ для встановлення їх текст-типологічних ознак. **Мета** нашої розвідки – визначити інваріантні та варіативні ознаки хронотопного контексту СПЕ в американській лінгвокультурній традиції початку ХХІ ст.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Виявлення особливостей хронотопного контексту СПЕ в американській лінгвокультурній традиції передбачає розгляд засобів реалізації текстової категорії хронотопу, яку, услід за К. Б. Свойкіним, ми розглядаємо як спосіб експліцитної або імпліцитної локалізації мовної дії в часовій і географічній ситуації її створення [2, с. 21]. Проте в цій роботі, взявши до уваги специфіку текстів СПЕ, а саме функціонування реального часу та простору, ми розглядаємо *хронотопний контекст* у тісній взаємодії з об'єктивною модальністю.

Об'єктивна модальність виступає першим елементом текстової категорії модальності і трактується як ставлення автора до предмета висловлювання з точки зору реальності/ірреальності.

Під час дослідження було встановлено, що хронотопний контекст СПЕ реалізується низкою інваріантних/варіативних засобів. Ініціальна позиція текстів СПЕ характеризується інваріантним функціонуванням реальної об'єктивної модальності. Об'єктивно-модальне значення реальності виражається морфологічними засобами, а саме часовими формами дієслів дійсного способу. Для ініціальної позиції текстів інваріантним є використання граматичних форм *Present Simple/Perfect/Continuous* та *Past Simple*. Варто зазначити, що використання теперішнього часу викликає в реципієнта враження присутності, актуалізує у свідомості нову інформацію (О. О. Землякова, А. Л. Палійчук). Адресант описує події як їхній безпосередній свідок, емоційно звертає увагу адресата на події, описані в теперішньому часі. *Напр.: Millions of American citizens who identify themselves as «Republicans» are coping with a daunting question: «What is the primary object of my loyalty? My Party? My Country? My religious faith? My conscience?»* [10]. У наведеному прикладі об'єктивно-модальне значення реальності реалізується шляхом використання простих дієслівних присудків, *identify* в *Present Simple Active* та *are coping* в *Present Continuous Active*. Часові форми *Present Simple* та *Present Continuous* зосереджують увагу адресата на важливості поточної інформації в розвитку майбутнього країни, *Present Simple* характеризує наявний стан справ, *Present Continuous* – вказує на процесуальність. Вживання теперішнього часу сприяє створенню ефекту синхронності комунікації, наголошуючи на тому, що автор і реципієнт знаходяться в одній просторово-часовій площині.

Наприклад: *IN THE 19TH CENTURY, the paramount moral challenge was slavery. In the 20th century, it was totalitarianism* [9]. Засобами вираження реальної модальності в наведеному реченні є складні іменні присудки *was slavery* і *was totalitarianism*, які складаються з дієслова-зв'язки *to be*, застосованій у формі минулого простого часу (*Past Simple*) та іменних частин, представлених

іменниками *slavery* і *totalitarianism*. Граматична форма *Past Simple* вживається для підтримання причинно-наслідкових зв'язків усередині текстового фрагмента, оскільки найчастіше виступає засобом підбиття підсумків та описом тих подій, які виступили стимулом для написання есе.

Медіальна позиція текстів СПЕ відзначена використанням поряд з об'єктивно-модальним значенням реальності об'єктивно-модального значення ірреальності. У межах медіальної позиції інваріантною ознакою виступає використання об'єктивно-модального значення ірреальної можливості, бажаності та необхідності, що виражається у формах імперативу, умовного способу дієслова, модальних дієслів.

Вживання імперативу для вираження об'єктивно-модального значення ірреальної необхідності або бажаності. Напр.: *Don't be telling me to go home, big boy. I am home... «Don't you take that tone with me, you German-Irish fascist windbag. I don't have to justify my presence to riffraff like you. Tell it to Father Coughlin and Charles Lindbergh – and meanwhile, don't stab our boys in Iraq in the back»* [6]. У наведеному прикладі ірреальна модальність необхідності виражена дієсловом у заперечній формі *don't tell*. У наведеному реченні об'єктивно-модальне значення ірреальності, виражене наказовою формою, набуває категоричного звучання і позначене відтінком обурення з приводу стану речей, що склався. Напр.: *Let's say you're a 22-year-old single employee at my company today, starting out at a \$30,000 annual salary. Let's assume you'll get married in six years, support two children for 20 years, retire at 65, and die at 80. Now let's make a crazy assumption: insurance premiums, Medicare taxes and premiums, and out-of-pocket costs will grow no faster than your earnings – say, 3 percent a year* [4]. Ірреальна модальність бажаності виражена дієсловом *let's* у стверджувальній формі. Конструкція *Let's + bare Infinitive+you* вживається для вираження бажаності дії, залучає адресата до розмови і додає їй невимушеного характеру.

Вживання умовного способу дієслова для вираження об'єктивно-модального значення ірреальності, який указує на те, що у змісті висловлення відображено об'єктивно бажану ситуацію. *Напр.: On the other hand, I shall always covertly wish I had said it – though had I done so, the prefix to «bag» would not have been «wind»* [6]. *I wish at this point to engage three prominent specific issues discussed in We Now Know* [8]. *Much of this enormous cost would simply disappear if we paid routine and predictable health-care expenditures the way we pay for everything else – by ourselves* [4].

Вживання модальних слів для вираження об'єктивно-модального значення ірреальної необхідності або можливості: *So now we have the phenomenon of an American citizen, able to whisper directly into the ears of people living here, but until recently being able to do so from a geographical location where our laws cannot reach him* [5]. Ірреальна модальність можливості виражена модальним дієсловом *to be able to* у стверджувальній формі та ірреальна модальність неможливості виражена модальним дієсловом *can* у заперечній формі. Модальне дієслово *can* та його еквівалент *to be able to* виражають можливість або здатність виконати певну дію. *All very well, Gaddis might argue (or might not), but one needs to confront the Stalin problem* [8]. Ірреальна модальність можливості виражена модальним дієсловом *might* у стверджувальній формі. Модальне дієслово *might* у поєднанні з Indefinite Infinitive виражає частку сумніву щодо можливості виконання дії.

Розглянемо ще декілька прикладів: *Yet, from the moment you start practicing, you must think about it. You must consider what is covered for a patient and what is not. You must pay attention to insurance rejections and government-reimbursement rules. You must think about having enough money for the secretary and the nurse and the rent and the malpractice insurance* [3]. Ірреальна модальність необхідності виражена модальним дієсловом *must* у стверджувальній формі. Модальне дієслово *must* вживається для вираження необхідності виконання дії через певні обставини і, певною мірою, для вираження наказу або вірогідніше поради. *Then we have the economists who say that the people who should pay the doctors are the ones who use them* [3]. Ірреальна модальність необхідності виражена модальним дієсловом *should* у стверджувальній формі. Необхідність виконання дії, що виражається модальним *should*, має не категоричний характер і сприймається читачем як порада.

Фінальна позиція текстів СПЕ характеризується інваріантною актуалізацією об'єктивно-модального значення ірреальності. *Напр.: The decision is whether we are going to reward the leaders who are trying to build a new generation of Mayos and Grand Junctions. If we don't, McAllen won't be an outlier. It will be our future* [3]. Наведений приклад характеризується використанням ірреальної модальності можливості, вираженої формою дієслова умовного способу, яке в цьому контексті набуває додаткового емоційно-експресивного забарвлення і виступає як певне звернення адресанта до адресата з метою переконати останнього і закликати до рішучих дій. *Напр.: Imagine my father's hospital had to*

*present the bill for his «care» not to a government bureaucracy, but to my grieving mother. Do you really believe that the hospital – forced to face the victim of its poor-quality service, forced to collect the bill from the real customer – wouldn't have figured out how to make its doctors wash their hands?* [4]. У цьому прикладі використання ірреальної модальності можливості у фінальній позиції тексту сприяє досягненню прагматичної функції есе – переконання. Риторичне запитання посилює ефект, створений використанням ірреальної модальності, і все висловлювання набуває відтінку іронічного сумніву. Напр.: *Except in case of emergency, and only for the duration of the emergency, government must exercise the powers delegated to it according to their purposes to the best of its ability. That is its duty. Just as it is the duty of every member of society to exercise his or her powers in service of the community* [15]. У наведеному прикладі використовується ірреальна модальність необхідності, що реалізується через вживання модального дієслова *must*, для якого характерним є чітко виражене примушення. Напр.: *We have to make representations to ourselves on their behalf. To the extent that we see our own interest in doing so, we unpick both the tautology that hobbles the utilitarian and the idealist delusion that surrounds the religious, and may simply become more «humane» – a word that seems to require its final vowel as never before* [7]. У наведеному прикладі значення ірреальної модальності можливості виражається через вживання модального дієслова *may*, у якому зазвичай заковане існування потенційної, проте неіснуючої перешкоди для реалізації певної дії об'єктивної дійсності.

Потрібно зазначити, що, окрім функціонування часових форм дієслів, які є безпосередніми експлікаторами категорії часу і об'єктивної реальної модальності, всі позиції текстів СПЕ відзначаються вживанням ономастичних одиниць та реалій, які експліцитно й імпліцитно виражають певні просторово-часові відносини і маркують належність текстів СПЕ до американської лінгвокультурної традиції.

Серед хронотопних маркерів, які слугують засобом локалізації місця та часу дії, виділяємо:

1. Ономастичні одиниці:

а) антропоніми, а саме, імена політичних діячів. Напр.: *Regressives (i. e., self-described «conservatives») have a nasty disinclination to learn from history, as they routinely promote policies that have failed spectacularly in the past. Today, with the advent of a Barack Obama administration and a solidly Democratic Congress, this is no time for progressives to imitate the regressives* [11]. Антропонім *Барак Обама (Barack Obama)* у носіїв будь-якої лінгвокультурної традиції асоціюється зі Сполученими Штатами Америки, оскільки він – американський президент. Саме завдяки цьому наведений антропонім імпліцитно локалізує місце дії тексту, обмежуючи його географічними кордонами США та часовими рамками, починаючи із 2009 року;

б) топоніми. Напр.: *In the United States of America, the public selects the candidates of each of the two parties. Several candidates of these parties offer themselves to the citizens of a number of states, the free US press presents the policy positions of the candidates to the public, and the free broadcast media conduct debates in which the issues are openly discussed* [14]. Топонім *the United States of America* експліцитно вказує на визначений простір.

2. Реалії:

а) носії політичної влади. Напр.: *Sure enough, the pre-election polls indicated a likely Democratic victory in the House. But the Senate? That victory was especially sweet, for being unexpected* [12]. Суспільно-політичні реалії *the House (the White House), the Senate*, які позначають місце резиденції президента США та орган законодавчої влади США, експліцитно маркує локальну належність зазначеного фрагмента географічній території США;

б) назви свят. Напр.: *As we were waiting for the cameras to roll in a Washington studio just before Christmas, my faux bonhomme host, Pat Buchanan, inquired offhandedly as to my citizenship and residency status* [6]. Просторове визначення фрагмента тексту стає можливим завдяки використанню іменникової фрази *a Washington studio*, яка обмежує місце дії не лише кордонами США, а й конкретного міста – Вашингтон. Темпоральна ідентифікація фрагмента стає можливою завдяки функціонуванню етнографічної реалії – назви свята *Christmas*, яке в американській культурі припадає на 25 грудня. Отже, реалія *Christmas* є темпоральним маркером.

Окрім часових форм дієслів та хронотопних маркерів, в ініціальній позиції текстів СПЕ можна виділити експлікатори текстової категорії проспекції, яка вказує на катафоричний, направлений уперед розвиток сюжету, та ретроспекції, яка вказує на анафоричний зв'язок і спрямовує читача до інформації, що згадувалася раніше (І. Р. Гальперін, В. А. Кухаренко). Потрібно зазначити, що категорія проспекції нерозривно пов'язана з іншою важливою текстовою категорією – зв'язності. Проспек-

ційний/ретроспекційний елемент слугує тією зв'язкою, яка з'єднує два фрагменти, адже завдяки скрупульозно витриманій когезії, у текст органічно інтегрується фрагмент, який утворює формально-змістовний міст із попереднім або наступним інформаційним блоком [1, с. 72]. Обидві категорії пов'язані із частковим смисловим повтором: спочатку інформація з'являється у згорнутому вигляді, потім вона розгортається; обидві виконують функцію розвитку теперішнього і, розриваючи його єдність, одночасно організують його зв'язок із майбутнім або минулим [1, с. 73].

Напр.: *While this essay might seem to be flawed by an inaccurate prediction, I feel that it nonetheless deserves inclusion among these «editor's choices». I stand by virtually everything that I wrote, and remain convinced that the issues that I discuss below, still totally ignored by the corporate media, remain vitally important to the future of American politics.*

*The essay, published a week before the 2008 election, expressed a suspicion – not a prediction – that the election might be stolen again by the programmers that wrote the secret («proprietary») codes that were to count and compile the election returns, as they had done since the notorious 2000 election. The essence of my suspicion is found in this paragraph below* [13]. Головним сигналом проспекції, який ми спостерігаємо в першому абзаці, є вживання лексичного індикатора, прийменника *below*, що слугує посиланням на докладніший розгляд указаної інформації в наступних частинах тексту, отже, маркер проспекції містить інформацію про подальший розвиток дії. Експлікатором текстової категорії ретроспекції виступає зміна граматичного часу, перехід його у форму минулого – *The essay, published a week before the 2008 election*. Ретроспекція повертає читача до інформації, яка була повідомлена. Це так звана ретроспекція-посилання, яка безпосередньо пов'язана з процесом переакцентуалізації інформації.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Проведене дослідження засобів вираження реальної/ірреальної об'єктивної модальності та інших засобів реалізації категорії хронотопу в різних позиціях текстів соціально-політичного есе в американській лінгвокультурній традиції дало змогу нам зробити такі висновки:

1. В ініціалній позиції текстів СПЕ інваріантна ознака відзначена функціонуванням об'єктивно-модального значення реальності, яке виражається часовими формами дієслів дійсного способу.

2. У медіальній позиції текстів СПЕ до інваріантних ознак належить використання об'єктивно-модального значення реальності та ірреальності. Засобами вираження об'єктивно-модального значення ірреальності в медіальній позиції СПЕ є імператив, звертання, часові форми умовного способу дієслів, модальні дієслова.

3. Фінальна позиція текстів СПЕ характеризується домінантним використанням об'єктивно-модального значення ірреальності, вираженого модальними слова та формами дієслів умовного способу.

Перспективу дослідження ми вбачаємо в дослідженні характерологічного контексту текстового рівня СПЕ в американській лінгвокультурній традиції для встановлення його текст-типологічних ознак.

#### *Джерела та література*

1. Кухаренко В. А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.» / В. А. Кухаренко. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
2. Свойкин К. Б. Темпоральные маркеры локального контекста в лингвистических научных текстах на английском языке / К. Б. Свойкин // Лингвистические и экстралингвистические проблемы коммуникации: теоретические и прикладные аспекты : межвуз. сб. науч. тр. с междунар. участием. – 2009. – Вып. 7. – С. 20–25.

#### *Джерела ілюстративного матеріалу*

3. Gawand A. What a Texas town can teach us about health care [Electronic resource] / A. Gawand // The New Yorker. – 2009. – June 1. – Mode of access : [http://www.newyorker.com/reporting/2009/06/01/090601fa\\_fact\\_gawande?currentPage=1](http://www.newyorker.com/reporting/2009/06/01/090601fa_fact_gawande?currentPage=1)
4. Goldhill D. How American Health Care Killed My Father [Electronic resource] / D. Goldhill // The Atlantic. – 2009. – Mode of access : <http://www.nytimes.com/2009/09/04/opinion/04brooks.html>
5. Hitchens Ch. Citizen Enemies [Electronic resource] / Ch. Hitchens // Slate. – 2011. – Mode of access : [http://www.slate.com/articles/news\\_and\\_politics/fighting\\_words/2011/10/anwar\\_al\\_awlaki\\_when\\_is\\_it\\_acceptable\\_to\\_kill\\_a\\_u\\_s\\_citizen\\_susp.html](http://www.slate.com/articles/news_and_politics/fighting_words/2011/10/anwar_al_awlaki_when_is_it_acceptable_to_kill_a_u_s_citizen_susp.html)
6. Hitchens Ch. On Becoming American [Electronic resource] / Ch. Hitchens // The Atlantic. – 2005. – Mode of access : <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/05/on-becoming-american/3889/>

7. Hitchens Ch. Political Animals [Electronic resource] / Ch. Hitchens // The Atlantic. – 2002. – Mode of access : <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2002/11/political-animals/2614/>
8. Gardner L. «Long essay» on Coldwar history [Electronic resource] / L. Gardner // Rutgers University. – 1997–2007. – Mode of access : [http://www.h-net.org/~diplo/essays/PDF/Gardner\\_LongEssay.pdf](http://www.h-net.org/~diplo/essays/PDF/Gardner_LongEssay.pdf)
9. Kristof N., WuDunn Sh. The Women's Crusade [Electronic resource] / N. Kristof, Sh. WuDunn // The New York Times. – 2009. – Mode of access : <http://www.nytimes.com/2009/08/23/magazine/23Women-t.html#>
10. Partridge E. «Country First?» – The Question of Loyalty [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/loyalty.htm>
11. Partridge E. A Battle is Won, but the War Continues [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2009. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/election2008.htm>
12. Partridge E. A Window of Opportunity [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers, 2006. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays6p/window.htm>
13. Partridge E. Election 2008: Who Decides? The People or the Programmers? [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/election2008.htm>
14. Partridge E. The Great American Election Charade [Electronic resource] / E. Partridge // The Crisis Papers. – 2008. – Mode of access : <http://www.crisispapers.org/essays8p/charade.htm>
15. Roland J. The Social Contract and Constitutional Republics [Electronic resource] / J. Roland // Constitution Society. – 2007. – Mode of access : <http://constitution.org/soc/cont.htm>

**Торговец Юлия. Текст-типологические особенности социально-политического эссе в американской лингвокультурной традиции: хронотопный контекст.** В статье рассматривается хронотопный контекст текстового уровня СПЭ американской лингвокультурной традиции начала XXI века. Проанализированы инвариантные и вариативные текст-типологические признаки хронотопного контекста СПЭ в различных позициях текста. К инвариантным признакам хронотопного контекста в инициальной позиции текста относим функционирование реальной модальности, которая реализуется путем употребления временных форм Present Simple / Perfect / Continuous и Past Simple. Медиальная позиция тестов СПЭ характеризуется использованием, наряду с реальной модальностью, ирреальной модальностью возможности, желательности и необходимости. Для финальной позиции текстов СПЭ инвариантным является использование ирреальной модальности. К экспликатрам категории времени и пространства в этом исследовании относим следующие хронотопные маркеры: антропонимы, топонимы и реалии.

**Ключевые слова:** объективная модальность, хронотопные маркеры, инвариантные/вариативные текст-типологические признаки.

**Torhovets Yuliya. Text Typological Features of Socio-Political Essay in American Lingua-Cultural Tradition: Chronotopic Context.** The article focuses on chronotopic context of textual level of socio-political essay in American lingua-cultural tradition. Variable and invariable text-typological features of SPE in chronotopic context have been analyzed in this research. Functioning of real objective modality, which is implemented through the use of Present Simple / Perfect / Continuous and Past Simple, is regarded as invariable feature of chronotopic context of SPE in initial position of the text. Medial position of SPE is characterized by the use of, along with real objective modality, unreal objective modality of possibility, desirability and necessity. Functioning of unreal modality can be regarded as invariable text-typological features of SPE in final position of the text. Analysis shows that chronotopic markers, such as anthroponyms, toponyms and realities, explicate textual categories of time and space.

**Key words:** objective modality, chronotopic markers, invariable/variable text-typological features.

Стаття надійшла до редколегії  
04.02.2013 р.

УДК 811.112.2'38

Оксана Туришева

### Про кореляцію авторського та мовного стилів

Статтю присвячено аналізу авторського стилю (ідостилю, ідіолекту) у співвідношенні з конкретними мовними стилями на прикладах німецьких прозових творів другої половини XX – початку XXI ст. Антропоцентрична, лінгвопрагматична та прагмастилістична спрямованість досліджень, присвячених аналізу ідіостилю,

© Туришева О., 2013